

FOLKETINGETS
OMBUDSMAND

Afdelingsledelsen i Afdeling Syd
Aalborg Psykiatriske Sygehus
Brandevej 5
9220 Aalborg Øst

Gammeltorv 22
DK-1457 København K
Tlf. +45 33 13 25 12
Fax +45 33 13 07 17

www.ombudsmanden.dk
post@ombudsmanden.dk

Personlig henvendelse: 10-15
Telefonisk henvendelse:
Man-tors 9-16, fre 9-15

Inspektion af distriktpsychiatrien i Afdeling Syd, Aalborg Psykiatriske Sygehus

0 2 JULI 2009

Den 22. maj 2008 afgav jeg en opfølgingsrapport om min inspektion den 14. juni 2007 af distriktpsychiatrien i Afdeling Syd, Aalborg Psykiatriske Sygehus. I rapporten meddelte jeg at jeg afventede svar fra psykiatrilædelserne på mine spørgsmål under pkt. 3 og 5.

J.nr. 2007-1472-424/PH
Bedes oplyst ved henvendelse

Dok.nr. 29

I den anledning har jeg modtaget en udtalelse af 8. december 2008 fra Psykiatrien i Region Nordjylland, Psykiatrilædelserne.

+ kopi

Jeg skal herefter meddele følgende:

Ad punkt 3. Behandling mv.

Jeg bad om at få oplyst om de "individuelle aftaler med patient og samarbejdspartnere" som der tidligere var oplyst om, alene sigtede til aftaler om udveksling af fortrolige oplysninger. Hvis det ikke var tilfældet, bad jeg om at få oplyst hvad de sigter til, og om disse aftaler udarbejdes skriftligt. I givet fald bad jeg om en kopi af en sådan aftale.

Psykiatrien har oplyst følgende:

"...

Det kan nærmere oplyses, at der med denne formulering – ud over den beskrevne formaliserede/systematiserede form omkring samtykke, når der udveksles oplysning med samarbejdspartner – også tænkes på konkrete behandlingstillæg.

Behandlingen af patienter i distriktpsychiatrien er baseret på individuelle samtaler og aftaler med den enkelte patient. En behandlingsplan er den overordnede individuelle aftale med patienten – hvor behandler og patient nærmere drøfter mål med behandlingen, plan for undersøgelse, tidspunkt for evaluering mv.

Dertil kommer konkrete behandlingsrelaterede aftaler med patienten, som journaliseres som almindelige journalkontinuationsnotater. I et behandlingsforløb kan endvidere være afholdt forskellige møder/samtaler med deltagelse af andre end patient og behandler – fx et tværsektorielt fællesmøde med patient, distriktpsychiatri og kommune omkring planlægning af støtte eller andet. Referat fra sådanne møder vil ligeledes være tilført patientjournalen."

Jeg har noteret mig det oplyste, herunder at der for så vidt angår de aftaler der ikke fremgår af behandlingsplanen, gøres notat i patientens journal.

Ad punkt 5. Pårørendekontakt, brugerråd mv.

Jeg gengav indholdet af § 43, stk. 1, i sundhedsloven hvorefter sundhedspersoner med patientens samtykke til andre formål end behandling kan videregive oplysninger om en patients helbredsforhold mv. til blandt andre private personer, herunder pårørende. Jeg nævnte endvidere at et samtykke efter denne bestemmelse som hovedregel skal være skriftligt, jf. lovens § 44, stk. 1.

Jeg bad på denne baggrund psykiatrilæden om at overveje at udarbejde en samtykkeblanket til brug for videregivelse af fortrolige oplysninger til pårørende eller medtage dette forhold i den samtykkeblanket (de samtykkeblanketter) der allerede foreligger. Jeg bad om underretning om resultatet af disse overvejelser.

Psykiatrien har vedrørende dette spørgsmål anført følgende:

"...

Kravet om skriftlighed kan fraviges, når sagens karakter eller omstændighederne i øvrigt taler herfor (§ 43, stk. 1, 2. punktum – vejledning nr. 161 af 16/9 1998 afsnit 6.4.2.)

Af bekendtgørelse nr. 665 af 14/9 1998 § 12, stk. 1 fremgår, at det skriftlige samtykke skal afgives i forbindelse med det aktuelle behov for videregivelse. Samtykket skal være konkretiseret, så det klart og tydeligt fremgår, hvad det er, der meddeles samtykke til. Det skal således fremgå af samtykket, hvilke typer oplysninger, der må videregives, til hvem og til hvilke formål (vejledningen afsnit 6.3). Et skriftligt samtykke på en standardblanket, afgivet af patienten på indskrivningstidspunktet, kan ikke stå alene, men sikrer, at spørgsmålet er overvejet og drøftet med patienten – og patientens umiddelbare holdning konstateres. I forhold til eksterne samarbejdspartnere er det vurderet som en fordel, at patientens holdning til udveksling af fortrolige oplysninger med eksterne samarbejdspartnere er kendt.

I distriktspsykiatrien anvendes der ikke en standard samtykkeerklæring i forbindelse med indhentelse af samtykke til videregivelse af fortrolige oplysninger til pårørende. Det vurderes konkret i den enkelte situation, om der skal indhentes et skriftligt eller et mundtligt samtykke i forbindelse med inddragelse af pårørende.

Som tidligere beskrevet sker inddragelse af pårørende ud fra patientens klare og utvetydige tilkendegivelse – og sker som patientsamtaler, hvor den pårørende kun er til stede, såfremt det er patientens ønske, og hvor den pårørende dermed samtidig har en bisidderfunktion.

Psykiatriledelsen overvejer ikke aktuelt en mere fast formaliseret form for indhentelse af skriftligt samtykke ifm inddragelse af pårørende – ej heller i form af en samtykkeblanket, idet vi har opmærksomheden rettet mod, at et forhåndssamtykke på en samtykkeblanket ikke pr. automatik sikrer et konkretiseret samtykke, og at en ændring af praksis omkring samtykke ifm inddragelse af pårørende kan være forbundet med en vis risiko for at brugen af en standardblanket kan virke som en sovepude, så der ikke lige så aktivt som i dag sikres patientens utvetydige samtykke til inddragelse af pårørende.

Samtidig kan det være mistillidsvækkende for den psykiatriske patient og virke påtrængende/anmassende på patient og pårørende, at afkræve patienten et skriftligt konkretiseret samtykke i hver enkelt situation, herunder en nærmere beskrivelse af hvilke oplysninger, der kan drøftes under samtalen.

Det kan oplyses, at der aldrig har været klager relateret til psykiatriens håndtering af samtykkereglerne i forhold til inddragelse af pårørende.

Vi hører gerne fra Dem, hvis De har kommentarer til ovenstående.”

a. Retsgrundlag

Det fremgår af sundhedslovens § 43 at der som hovedregel skal indhentes samtykke til at videregive oplysninger om en patients helbredsforhold mv. til andre formål end behandling, herunder til pårørende. Efter sundhedslovens § 44, stk. 1, skal et sådant samtykke være skriftligt, og det skal indføres i patientens journal.

Kravet om skriftlighed kan dog fraviges når sagens karakter eller omstændighederne i øvrigt taler for det, jf. sundhedslovens § 44, stk. 1, 2. punktum. Se nærmere nedenfor under pkt. c.

Efter sundhedslovens § 44, stk. 2, bortfalder et samtykke senest et år efter at det er givet.

Det fremgår endvidere af § 12, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 665 af 14. september 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger mv. at samtykke til videregivelse til andre formål skal gives i forbindelse med det aktuelle behov for videregivelse.

Det fremgår af indledningen til vejledning nr. 161 af 16. september 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger mv. at bestemmelserne i patientretsstillingsloven (nu sundhedsloven) om bl.a. betingelserne for sundhedspersoners videregivelse af helbredsoplysninger mv. i forbindelse med behandling eller til andre formål er blevet smidiggjort i forhold til tidligere lovgivning. Det anføres at patienten således ikke løbende skal give sit samtykke i forbindelse med f.eks. videregivelse af helbredsoplysninger mv. Det forudsætter imidlertid at patienten er fuldt informeret om at patienten altid vil kunne nægte en given undersøgelse, behandling eller videregivelse af helbredsoplysninger mv., medmindre andet fremgår af lovgivningen.

Efter bekendtgørelsens § 8, stk. 2, og vejledningens pkt. 6.3 skal samtykket være informeret i den forstand at den der afgiver samtykke, skal være klar over hvad det er der gives samtykke til. Samtykket skal endvidere være konkretiseret således at det klart og utvetydigt fremgår hvad det er der meddeles samtykke til. Det skal fremgå hvilke typer af oplysninger, der må videregives, til hvem og til hvilke formål.

I punkt 6 i vejledning nr. 9494 af 4. juli 2002 om sundhedspersoners tavshedspligt, dialog og samarbejde med patienters pårørende er det anført at en patients samtykke til videregivelse af fortrolige oplysninger til pårørende skal forsøges indhentet som et naturligt led i de rutiner der benyttes ved indlæggelse, behandling, udskrivning mv. Det er videre anført at indhentelse af samtykke bør ske i dialog med patienten og på grundlag af en tilstrækkelig information af patienten i dennes konkrete situation.

b. Hvornår skal samtykke indhentes?

Distriktpsychiatrien søger som nævnt i opfølgingsrapporten at indhente samtykke fra patienten til inddragelse af pårørende under en afklarende samtale med patienten om pårørendesamarbejdet. Under denne samtale informeres patienten om tavshedspligt og selvbestemmelsesret, og patienten bestemmer niveauet for pårørendeinddragelsen (hvem der inddrages, om hvad og hvordan). Det fremgår endvidere at kontakt til pårørende i den konkrete situation altid skal være aftalt med patienten.

Samtykke skal som nævnt ovenfor indhentes i forbindelse med "det aktuelle behov for videregivelse" (§ 12, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 665 af 14. september 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger mv.)

Hvis patienten er fuldt informeret om at patienten altid vil kunne nægte videregivelse af helbredsoplysninger mv., medmindre andet fremgår af lovgivningen, skal patienten (dog) ikke løbende give sit samtykke i forbindelse med videregivelse af helbredsoplysninger mv. (indledningen til vejledning nr. 161 af 16. september 1998).

Patientens samtykke til videregivelse af fortrolige oplysninger til pårørende skal endvidere som nævnt ovenfor forsøges indhentet som et naturligt led i de rutiner der benyttes ved indlæggelse, behandling, udskrivning mv. (punkt 6 i vejledning nr. 9494 af 4. juli 2002).

Kravet i § 12, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 665 af 14. september 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger mv., hvor efter samtykke skal gives i forbindelse med det "aktuelle behov" for videregivelse, indebærer således efter min opfattelse ikke at patienten skal give samtykke hver gang der videregives helbredsoplysninger mv. om patienten. Hvis der er indhentet et (informeret og nærmere konkretiseret) samtykke, f.eks. på indskrivningstidspunktet/ved den afklarende samtale, vil det kunne gælde i op til et år, jf. sundhedslovens § 44, stk. 2.

c. Samtykkets form

Et samtykke til at videregive oplysninger om patientens helbredsforhold mv. til andre formål end behandling, herunder til pårørende, skal som nævnt være skriftligt og skal indføres i patientens journal (sundhedslovens § 44, stk.1).

Kravet om skriftlighed kan dog fraviges når sagens karakter eller omstændighederne i øvrigt taler for det, jf. sundhedslovens § 44, stk. 1, 2. punktum og afsnit 6.4.2 i vejledning nr. 161 af 16. september 1998 om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger mv.

Nævnte sted i vejledningen er der eksempler på hvornår sagens karakter eller omstændighederne i øvrigt taler for at fravige kravet om et skriftligt samtykke. Det oplyses at det f.eks. kan være tilfældet hvis videregivelse af oplysningerne om patienten skal ske meget hurtigt, eller hvis patienten har svært ved at skrive.

Som nævnt i opfølgingsrapporten noteres det samtykke som distriktpsychiatrien (om muligt) indhenter under den afklarende samtale med patienten om pårørendesamarbejdet, i patientens journal.

Psykiatrien har i udtalelsen af 8. december 2008 oplyst at det konkret vurderes om der skal indhentes et mundtligt eller skriftligt samtykke fra patienten til at videre helbredsoplysninger mv. til de pårørende. Jeg forstår denne oplysning – sammenholdt med de øvrige oplysninger i udtalelsen – sådan at denne

vurdering normalt fører til at distriktspsykiatrien ikke (hverken i forbindelse med den afklarende samtale eller ved inddragelse herefter af de pårørende) indhenter et skriftligt samtykke, men alene gør notat herom i patientens journal. Jeg forstår endvidere at det skyldes at inddragelse af pårørende kun sker efter patientens klare og utvetydige (mundtlige) tilkendegivelse, og at der (normalt) kun videregives fortrolige oplysninger om patienten under samtaler med patienten hvor den pårørende er til stede efter ønske fra patienten.

Jeg beder om oplysning om hvorvidt det er korrekt forstået, og om der således aldrig (efter samtykke fra patienten) gives fortrolige oplysninger til pårørende der kontakter personalet f.eks. telefonisk.

Jeg er enig i at det må kunne anses for utvivlsomt at der foreligger et (stiltiende) samtykke fra patienten til at videregive fortrolige oplysninger til den pårørende under en samtale hvor pårørende er til stede efter patientens eget ønske. Jeg henviser i den forbindelse også til Ellen Margrethe Basse og Knud Kristensen, Håndbog for psykiatribrugere og pårørende (2004), s. 51. Jeg forudsætter herved at det enten i forbindelse med den afklarende samtale eller forud for de samtaler hvori de pårørende deltager, gøres klart for patienten hvad det er der kan/skal drøftes, og dermed hvad der kan fremkomme af fortrolige oplysninger, således at patienten har mulighed for at begrænse samtykket til visse oplysninger hvis det ønskes. Jeg henviser til at et samtykke efter sundhedsloven skal være informeret og konkretiseret (punkt 6.3 i vejledning nr. 161 af 16. september 1998), og at det ikke altid vil kunne udelukkes at der kommer fortrolige oplysninger frem som patienten ikke ønsker at de(n) pårørende gøres bekendt med.

Spørgsmålet er herefter om det forhold at et samtykke er utvivlsomt, er en sådan omstændighed at hovedreglen om skriftligt samtykke i sundhedslovens § 44, stk. 1, til videregivelse af fortrolige oplysninger kan fraviges.

Jeg er enig i at det kan virke påtrængende (eller kunstigt og formelt) at afkræve patienten et skriftligt (konkretiseret) samtykke i forbindelse med patient-samtaler hvor der deltager pårørende efter ønske fra patienten, og hvor der (således) ikke er tvivl om at patienten er indforstået med at der videregives fortrolige oplysninger om patienten til de(n) pårørende.

Kravet om skriftligt samtykke fra patienten til at videregive oplysninger om helbredsmæssige forhold mv. til pårørende, kan på denne baggrund efter min opfattelse fraviges i sådanne tilfælde. Jeg har således ingen bemærkninger til at der – under den forudsætning som jeg har angivet ovenfor (om information og konkretisering) – ikke indhentes et skriftligt samtykke fra patienten i forbindelse med patientsamtaler hvor der deltager pårørende efter ønske fra patienten.

Derimod er det efter min opfattelse ikke på samme måde påtrængende at bede om et skriftligt samtykke i forbindelse med den afklarende samtale der finder sted om pårørendesamarbejdet. Og som nævnt vil et samtykke der er indhentet, f.eks. under en sådan samtale, kunne gælde i op til et år. Det er således ikke nødvendigt at indhente et nyt samtykke hver gang der finder en videregivelse sted, når der ikke er tvivl om at denne videregivelse er omfattet af et samtykke der allerede er givet.

Jeg anbefaler på denne baggrund at distriktpsychiatrien i forbindelse med den afklarende samtale forsøger at indhente et skriftligt (nærmere konkretiseret) samtykke fra patienten til at videregive oplysninger til de pårørende som led i pårørendesamarbejdet.

Jeg beder om oplysning om hvad der sker i anledning af min anbefaling.

d. Anvendelse af blanket

Der er ikke i sundhedsloven eller de regler der er fastsat i medfør heraf, pligt til at anvende en særlig blanket ved indhentelse af et skriftligt samtykke.

Jeg har derfor heller ikke grundlag for at henstille til Psykiatrien i Region Nordjylland at udarbejde en sådan særlig blanket til dette formål. Min anmodning til Psykiatrien om at overveje at udarbejde en samtykkeblanket eller medtage dette forhold i den samtykkeblanket (de samtykkeblanketter) der allerede foreligger, skyldtes at en sådan blanket efter min opfattelse kan være hensigtsmæssig, bl.a. til at sikre at samtykke i alle tilfælde opfylder de krav der stilles ved indhentelse af samtykke (jf. bl.a. punkt 6.3 i vejledning nr. 161 af 16. september 1998). Jeg er dog enig med Psykiatrien i at anvendelse af en standardblanket ikke må blive en "sovepude", men er et hjælpemiddel.

Jeg har på denne baggrund samtidig bedt Psykiatrien om at oplyse hvorvidt det jeg har anført om hensigtsmæssigheden af en standardblanket, giver anledning til en ændret opfattelse med hensyn til udarbejdelse af en sådan blanket (eller en tilføjelse herom i den allerede foreliggende blanket).

Det tilføjes at jeg er bekendt med at de teams der deltager i det nationale kvalitetsprojekt Pårørende i Psykiatrien bl.a. skal arbejde med samtykkeerklæringer.

Opfølgning

Jeg afventer svar fra afdelingsledelsen på Afdeling Syd på min anbefaling om at distriktpsychiatrien fremover indhenter skriftligt samtykke til videregivelse af fortrolige oplysninger til pårørende og fra Psykiatrien på min anmodning om at Psykiatrien på ny overvejer at udfærdige en standardblanket.

Underretning

Jeg har sendt Psykiatrien et tilsvarende brev, og jeg har endvidere sendt kopi til Tilsynet i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, og Folketingets Retsudvalg.

Med venlig hilsen

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Lennart Frandsen'. The signature is written in a cursive, somewhat stylized script.

Lennart Frandsen
Inspektionschef